

Adalékok a határvédelem/határőrség második világháború utáni újjászervezéséhez

Az 1945. január 20-án Moszkvában aláírt fegyverszüneti egyezményben a magyar csapatokat és tisztviselőket az 1937. december 31-én fennállt országhatárok mögé kellett visszavonni. A határvédelem megszervezése ezen az ideiglenes határvonalon kezdődött meg. A szervezet kettős irányú, részben katonai (honvéd határőrség), részben rendvédelmi (határrendőrség) jellegű volt. Az újjászervezést lényegében az alapokról kellett kezdeni, mert a háború során a régi határőrizeti szervezetek felbomlottak, az államhatár változása miatt a korábbi épületek, műszaki berendezések nem voltak használhatóak, mert az „országgyarapítás” időszakában ezeket a laktanyákat vagy más szerveknek adták át vagy átalakították.

A magyar határvédelem megszervezése egyebek mellett a jugoszláv partizánok által elkövetett atrocitások miatt vált sürgetővé, akik a trianoni határt átlépve, Baja és Szeged környéki településeket szálltak meg abból a célból, hogy ezeket a részeket is Jugoszláviához csatolják. A magyar kormány 1945. január 15-én már panaszt tett Szuszajkov vezérezredesnek a Tompa községben előfordult atrocitások miatt, s a partizánok garázdálkodását Valentiny Ágoston igazságügy-miniszter, illetve Gyöngyösi János is szóba hozta az Ideiglenes Nemzeti Kormány 1945. február 1-i, illetve február 3-i ülésén.¹

A déli határvidéken történtek miatt a határőr alakulatok felállítását a magyarországi Szövetséges Ellenőrző Bizottság is szükségesnek tartotta. Az Ideiglenes Nemzeti Kormány 1945. február 9-i ülésén Erdei Ferenc belügyminiszter utalt arra, hogy Alekszandr Mihajlovics Beljanov vezérőrnagy, a SZEB Adminisztratív osztályának vezetője már érdeklődött az iránt, felállított-e már a magyar kormány határőr alakulatokat. Vörös János honvédelmi miniszter közlése szerint létrehozásuk akkor már tervben volt, de Vörös a Németország elleni harcba bevethető hadosztályok felállítását tartotta fontosabbnak, s azon a véleményem volt, hogy előbbihez a Szövetséges Ellenőrző Bizottságtól kell engedélyt kérni.²

Mindazonáltal a határőrségbe a toborzás az Ideiglenes Nemzeti Kormány felhívása alapján már 1945. január 30-án megkezdődött. Az 1945. január 31-én kiadott rendelet – hasonlóan az 1938. évi katonai struktúrához – hét honvédkerület parancsnokságot hozott létre; később ezek lettek felelősek a határőrség megalakításáért, tevékenységének megszervezéséért.³

A határőrség struktúrájának kialakítása a honvédség keretében 1945 februárjában kezdődött meg egy 1945. február 23-i rendelet alapján. A határőrizeti egységeket kezdetben határportyázó századok, azon belül őrsők alkották. Egy század működési területe az adott vármegye határszakasza volt. Ha az 50 km-nél hosszabb volt, két századot kellett szervezni.⁴ A határportyázó századokat a honvédkerületi parancsnokságoknak rendelték alá. A Honvédelmi Minisztérium 1945. április 24-én a Szövetséges Ellenőrző Bizottságnak küldött jelentése arról számolt be, hogy az ország keleti és délkeleti határain már öt határportyázó század tevékenykedett.⁵

A határőrség megszervezése tehát a hadsereg megszervezésével együtt, annak részeként indult el, mindazonáltal a Honvédelmi Minisztériumnak a határőrség megszervezésére a SZEB-től külön engedélye nem volt. Utóbbi 1945. április 25-én utasította a HM-et a határőrség helyzetének tisztázására, és az ország határainak

hosszára tekintettel 5000 főben határozta meg a határőrség létszámát. Ennek megfelelően készítette el Vörös János honvédelmi miniszter a határőr csapatokra vonatkozó tervezetét.⁶ 1945. április 27-i feljegyzése szerint a Honvédelmi Minisztérium 27 század felállítását tervezte, amelyek 15–31 főből álló – őrsre tagolódtak volna. Ezt az elképzelést a Szövetséges Ellenőrző Bizottság részéről Kolesznyikov ezredes 1945. május 14-én jóváhagyta.⁷ (A későbbiekben ezt a napot tekintették a határőrség „születésnapjának”.)

A határőrség felállítására ezt követően a háborús körülményekből adódóan három lépcsőben került sor. 1945. február–április folyamán a miskolci 7., a debreceni 6. és a szegedi 5. honvédkerület területén jöttek létre határőrizeti alegységek, míg március–május hónapokban a budapesti 1. és a pécsi 4. kerületnél alakultak meg a határportyázó századok és őrsök; ezt a dunántúli német ellentámadás egy időre megakasztotta. A székesfehérvári 2. és a szombathelyi 3. kerület esetében a határőrizet megszervezésére 1945. május–júniusban került sor, s ekkor zárták le a magyar–osztrák határt is.⁸

Vörös János honvédelmi miniszter Miklós Béla miniszterelnök számára készített 1945. július 4-i tájékoztatója szerint az 1., 5., 6. és 7. honvédkerületi parancsnokságok területén a határőrizet akkor már kifogástalanul működött, míg a dunántúli 2., 3. és 4. kerületi parancsnokságok területén a határőrség még csupán alakulóban volt. A 2. és 3. kerületi parancsnokságok területén működő határőregységek állományát jórészt a Szövetséges Ellenőrző Bizottság által feloszlott 5. hadosztály katonáiból hozták létre.

A határőrizetet ellátók létszáma, 1945

Határportyázó század sorszáma	Alárendelt őrsök száma	Századtörzs létszáma (fő)	Őrsök létszáma (fő)	Határőrizetet ellátó erők (fő)
1.	7	14	217	231
2.	7	14	217	231
3.	3	13	93	106
4.	3	13	93	106
5.	2	13	62	75
6.	8	15	248	263
7.	9	15	279	294
8.	6	14	186	200
9.	6	14	186	200
10.	5	14	155	169
11.	5	14	155	169
12.	5	14	155	169
13.	5	14	155	169
14.	3	13	93	106
15.	8	15	248	263
16.	3	13	93	106
17.	7	14	217	231
18.	7	14	217	231
19.	2	13	62	75
20.	7	14	217	231
21.	5	14	155	169
22.	4	13	124	137
23.	9	15	279	294
24.	5	14	155	169
25.	6	14	186	200
26.	7	14	217	231
27.	6	14	186	200
Összesen	150	375	4650	5025

Forrás: Szócs (s. a. rend.), 1975: 91.

A határszolgálat ellátását felettébb megnehezítette a határőr csapatok katasztrófális anyagi helyzete. A legénység ruházata és felszerelése rossz állapotú, szedett-vedett volt, még 1945 végén sem volt minden határőrnek az időjárásnak megfelelő lábbelije.⁹ A 7. honvédkerületi parancsnokság területén végzett szemle során az alábbiakat tapasztalták: „A fegyverzet, felszerelés és ruházat hiányos és silány. Alsó, felső ruházat, ágy és ágynemű kiegészítésre és pótlásra szorul. Téli óvócikkek teljes mértékben hiányoznak.”¹⁰ A Honvédelmi Minisztériumban 1945. október 5-én készült feljegyzés ugyanerre a megállapításra jutott: „A határsávban szolgálatot teljesítő határőrség felszerelése és ruházata igen hiányos. Különösen bakancsban és köpenyben nagy a hiány. A rossz idő beálltával a jelenlegi ruházattal a határőrség fontos feladatának nem tud eleget tenni, ez pedig beláthatatlan következményeket vonhat maga után.”¹¹ Nem volt jobb a helyzet az élelmezés területén sem. Központi ellátás nem volt, így a századok és őrsök egy része úgy próbálta az élelmezést biztosítani, hogy a földosztó bizottságoktól néhány hold földet igényeltek, s az őrs személyi állománya azon gazdálkodott.¹² A honvédelmi miniszter ugyanakkor nagy problémának tekintette a határőrség felfegyverzését is. „Határőrizeti helyzetünk igen kedvezőtlenül alakul azáltal, hogy határőrségünk részére a SZEB puskánál hatásosabb fegyverek használatát megtiltotta, a környező államok határőrizeti csapatainak (Ausztria kivételével) zöme pedig automata fegyverekkel rendelkezik. Kis hatósugarú fegyverzettel ellátott, igen ritka határmegfigyelésünk többnyire nem képes határsértéseket vagy fosztogatásokat megakadályozni.”¹³ (A fegyverzeti ellátás 1946-ban sem javult, ezért a határőrség országos parancsnoka 1946. október 23-án közvetlenül a Szövetséges Ellenőrző Bizottsághoz fordult, és kérte, hogy őrsöknként legalább 1 db géppisztolyt, 1 db golyószórót, illetve a zászlóaljok kiképző századai részére 2 db géppisztolyt és 2 db golyószórót utalhasson ki.¹⁴)

A határportyázó őrsöket az ideiglenes államhatár mellett nagyjából egyenletesen elosztva állították fel, egy-egy őrs 14-15 km-es határszakaszt őrzött. Kis létszámuk miatt csak határ menti, egylépcsős ellenőrzésre volt lehetőségük, az ún. mélységi őrzésről ekkor még szó sem esett.¹⁵ Problémát jelentett az is, hogy a határportyázó századok állományának jelentős része nem kapott speciális határszolgálati kiképzést, és nem állt rendelkezésre megfelelő határszolgálati utasítás sem.¹⁶ A kiképzést saját hatáskörükön belül a kerületi parancsnokságok igyekeztek oly módon megoldani, hogy havonta értekezleteket tartottak a határszolgálattal kapcsolatos feladatokról, illetve a személyi állomány részére csoportokban egyhetes speciális kiképzést tartottak.¹⁷

1946 tavaszán a hadsereg átalakításával összefüggésben sor került a honvéd határőrség átszervezésére is. A Szövetséges Ellenőrző Bizottság a magyar hadsereg létszámának 25 ezer főre történő csökkentésére adott utasítást a magyar kormánynak, amely azonban gazdasági nehézségek miatt csak 20 ezer fős hadsereget kívánt fenntartani. Tombor Jenő honvédelmi miniszter 1946. június 3-án elrendelte az ország négy honvédkerületre felosztását Budapest, Székesfehérvár, Szeged és Debrecen székhellyel. A hadsereg akkor négy magasabb egységből állt: két gyalogoshadosztály (1. és 6.), műszaki hadosztály és határőrség. A gyalogoshadosztályok létszámának csökkentése és a műszaki hadosztály meghagyása mellett úgy döntöttek, hogy a határőrséget centralizált vezetés alá kell vonni és szervezetenként meg kell erősíteni.¹⁸

1946 tavaszán a határportyázó századokat kivonták a kerületi parancsnokságok alárendeltségéből, és az újonnan létrehozott Határőr Parancsnokság alá rendelték. Utóbbi élére Pálffy Györgyöt, törzsparancsnoknak Németh Dezsőt nevezték ki. Ezzel a döntéssel biztosították a kommunista párt befolyását a szervezet felett. Ezzel egyidejűleg változtattak az elnevezésen is; a parancsnokság közvetlen alárendeltségében 14 határvadász zászlóalj-törzset hoztak létre, amelyek 4-4 századot, azok pedig 4-6 őrsöt foglaltak magukban.¹⁹ Az átszervezés után a határőrség 250 őrsből állt és 6588 főt számlált.²⁰ Ezeket a szervezeti kereteket a határőrség 1949 végéig alapvetően

megtartotta. Akkor a határőrség szervezetében 14 határvadász zászlóalj, 43 határvadász század, 13 kiképző század és 194 őr működött, 11 493 fős összlétszámmal (546 tiszt, 1097 tiszthelyettes, 9780 sorkatona és 70 polgári alkalmazott).²¹

A Honvéd Határőrség Parancsnokságának 1946. május 1-jén indult tájékoztató lapja, a *Határőr* első számában Pálffy György a következőképpen határozta meg a határőrség feladatait: „Várjuk a határőrségtől határaink biztos, hézagmentes őrizetét – a magyar demokrácia ellenségeivel szemben [...] Ellenségeink, a magyar demokrácia gazdasági ellenségei, a csempészek, a feketézők, a gazdasági kártevők, akik azzal, hogy szinte akadálytalanul hurcolták ki határainkon a még kevés, megmaradt jószágainkat, mérhetetlen kárt okoztak a gazdasági téren nagy nehézségekkel küzdő demokráciának. Ellenségeink a banditák és hivatásos bűnözők, akik a háború utáni zavaros állapotokat felhasználva országról-országra járva, vándorolva úzik veszedelmes és káros foglalkozásukat [...] Ellenségeink a fiatal magyar demokrácia politikai ellenségei, a külföldi magyar reakció emberei [...] De a magyar demokrácia itthoni ellenségei és árulói is hamar megtalálták az utat az ország határain túlra, ha támogatásra, utasításra, tanácsra, pénzre volt szükségük, vagy biztos búvóhelyre, ha itthon égni kezdett a lábuk alatt a talaj.”²²

A határőrségnek a határon való szabad átjárás megakadályozása mellett egyik legfontosabb feladata volt, hogy meggátolja a csempészt, amely olyan méreteket öltött, hogy veszélyeztette a gazdasági élet normalizálását. A Belügyminisztérium IV/12. osztálya 1946 májusától közel öt hónapon át a határvidék egészére kiterjedő razziákat szervezett, amelyeket a határőrség csapataival együttműködve hajtottak végre.²³ A csempészet főleg Ausztriába és Csehszlovákiába irányult – az előbbibe élelmiszert, utóbbiba főleg dohányárut vittek ki. A csempészés mértékét jól mutatja, hogy csak 1946. május 18. és 24. között a határőrök 456 kg cukrot, 45 kg dohányt, 695 m textíliát, 685 kg sót foglaltak le.²⁴ A helyzeten az sem javított, hogy több rendelet látott napvilágot ezen áruk kivitelének tilalmáról. 1946. április 3-án a Pénzügyminisztérium átírással fordult a külügyminiszterhez, amelyben Győr-Moson vármegye főispánjának jelentésére hivatkozva arra hívta fel a figyelmet, hogy a bécsi gyorsvonaton, valamint a nickelsdorfi országúton jelentős mennyiségű élelmiszert visznek ki illegális úton Ausztriába. Mivel a jelentések szerint a csempészésben orosz katonai személyek is részt vettek, a külügyminisztert arra kérte, hogy az ügyben forduljon a Szövetséges Ellenőrző Bizottsághoz.²⁵

A szovjet katonákra nem ez volt az első panasz. A magyar kormány 1945. december 18-án szóbeli jegyzékben nehezményezte, hogy a szovjetek engedély nélkül szállítanak ki élelmiszert az országból. Debrecenben 3 vagon csatoltak a Nyírábrányba menő tehervonathoz, ami gépeket és hadifelszerelést szállított a Szovjetunióba. A vagonokat Nyírábrányban nem sikerült lekapcsolniuk, Érmihályfalva román határállomáson a román hatóságok viszont lekapcsolták, de nem voltak hajlandók visszaadni a magyaroknak. Miután a határállomásokról több ilyen panasz érkezett, a magyar kormány azt kérte, hogy a határállomásokon tiszti parancsnokság alatt álló közrendészeti őrséget állítsanak fel, amelyek a magyar rendészeti egységekkel együtt látták volna el a határ és a forgalom ellenőrzését. Levuskin vezérőrnagy a szovjet katonákat illető vádakot határozottan visszautasította, és 1946. január 17-én azt válaszolta a magyar külügyminiszternek, hogy magyar spekulánsok akarták Romániába kivinni az élelmiszert, hogy cserébe sót kapjanak.²⁶

A határrendőrség felállítása

A második világháború utáni magyar határőrizet jellemzője volt, hogy a honvédség szervezetében működő határportyázó/határvadász szervezeten kívül egy másik határőrizeti rendszer is létrejött. A belügyminiszter az Ideiglenes Nemzeti Kormány 1945. június 13-i ülésén terjesztette be 132.808/1945. sz. alatt a határrendőrség felállítására

vonatkozó javaslatát. A Belügyminisztérium 1945. március 31-i keltezésű előterjesztése szerint a magyar határrendőrség, valamint a révkapitányságok és a repülőtéri kapitányságok felállítását azt tette sürgetővé, hogy az északkeleti határon olyan káros gazdasági tevékenység (csempészet) folyt, ami az ország közellátását hátrányosan befolyásolta, a déli határrészen, Kelebia környékén, valamint a nyugati részen pedig a közbiztonságot veszélyeztető kilengések voltak, amelyek a folyamatos razziák ellenére sem szűntek meg. A javaslat a határrendőrség létszámát 6500 főben javasolta megállapítani. Erdei Ferenc közlése szerint egyes helyeken akkor már voltak kirendeltségek, illetve a szervezet teljesen egészében kész volt.²⁷

Már az államrendőrség megszervezéséről szóló 6690/1945. M. E. rendelet 3. § (5) bekezdés lehetővé tette a belügyminiszter számára, hogy *„összhangban a honvédelmi szervekkel a határrendészeti, folyamrendészeti és légiforgalmi rendészeti szolgálat ellátására az államrendőrség keretein belül különleges hatóságokat és szerveket állíthasson fel”*.²⁸

A határrendészeti feladatok ellátására Magyar Határrendőrség felállításáról a 145.389 sz. belügyminiszteri rendelet intézkedett 1945. augusztus 17-én; ez azonban csak november 10-én jelent meg a *Rendőrségi Közönyben*. A jogszabály úgy rendelkezett, hogy a határrendőrséghez betoborzott személyek (mind a tisztek, mind a legénység) a Vidéki Főkapitányság állományába tartoznak és annak közvetlen alárendeltségében állnak, ugyanakkor leszögezte, hogy a határrendőrség a vármegyei, városi vagy járási kapitányságoktól függetlenül, önállóan működik.

A rendelet úgy intézkedett, hogy a határt útlevéllel csak a kijelölt határátlépő-állomásokon (Ausztria felé: Oroszvár, Hegyeshalom, Sopron, Szentgotthárd; Jugoszlávia felé: Murakeresztúr, Gyékényes, Magyarboly, Kelebia, Szőreg; Románia irányában: Biharkeresztes, Lökösháza, Nyírábrány; Szovjetunió felé: Záhony, Sátoraljaújhely; Csehszlovákia irányában: Hidasnémeti, Bánréve, Somoskőújfalu, Szob, Komárom) lehet átlépni. A kisebb (nem távolsági) határforgalomban határszéli úti igazolvánnyal, alkalmi úti lappal, birtokos úti igazolvánnyal lehetett közlekedni; ezeket kizárólag a határrendőrkapitányságok állíthatták ki.

A belügyminiszteri rendelet a határrendőr-kapitányság feladatkörébe utalta a határon átkelők figyelemmel kísérését, a szomszédos államok lakói részéről személyek és tárgyak ellen irányuló erőszakos támadások meggátlását, az országhatár jelölésére szolgáló határjelek, jelzők, földmérési jelek megrongálásának, megsemmisítésének vagy megváltoztatásának megakadályozását, a kitiltott, rendőrileg kifogás alá eső vagy magukat igazolni nem tudó gyanús egyének az országba történő belépésének megakadályozását, a körözött vagy bűncselekmény elkövetésével gyanúsított személyek elfogását, a külföldről érkezett toloncok átvételét és továbbítását. A határszéli vasútállomásokon, a határátlépő-állomásokon és átkelőhelyeken e szervek közbiztonsági teendőket is elláttak és bűnügyi nyomozó rendőrhatalósági jogkört is gyakoroltak.

A rendelet értelmében a határrendőr-kapitányságok végezték az útlevélvizsgálatot, az utasok ki- és beléptetését, a be- és kilépők nyilvántartását, s ezek állították ki a határszéli úti igazolványokat, illetve láttamozták a szomszédos állam illetékes szervei által kiállított úti igazolványokat. Fontos feladatuk volt a csempészés megakadályozása, valamint a vámjövédéki kihágások megakadályozása.

A rendelet meghatározta a határrendőrség szervezeti felépítését (kapitányságok és azoknak alárendelt őrsparancsnokságok), és annak melléklete tételesen felsorolta a határrendőr-kapitányságok és -őrsök székhelyét. Eszerint a Határrendőrség 26–53 fős – határrendőr-kapitánysággal kezdte meg működését, amelynek alárendeltségébe a helyi adottságoktól függően 2–13 őrs tartozott. A távolsági határforgalomra kijelölt átkelőhelyeken (ahol nem volt kapitányság) 43 főből álló ún. tiszti őrsök felállítását tervezték.²⁹ A határrendőrség működését a rendelkezésünkre álló első állománytábla

szerint 236 fővel kezdte meg. A személyi állomány túlnyomó többségét kitevő őrszemélyzet tagjait a jelentkezők közül egy toborzó bizottság választotta ki. Az alkalmazás alapfeltétele az „igazolt”-ság volt, és a kinevezés a szaktanfolyam elvégzéséig, illetve a szakvizsga letételéig csak ideiglenes volt.³⁰

A határszéli rendőri kirendeltségek létszámtervezete

Kirendeltség	Fogalmazó	Detektív	Segédhivatali tisztv.	Őrszemélyzet	Hiv. altiszt	Összesen
Oroszvár	2	3	2	12	1	19
Szob	2	4	1	15	1	23
Bánréve	2	3	1	10	–	16
Hidasnémeti	2	3	1	10	–	16
Záhony	2	3	1	10	–	16
Nyírábrány	2	3	1	10	–	16
Biharkeresztes	2	3	1	10	–	16
Lőkösháza	2	3	1	10	–	16
Kelebia	2	3	1	10	–	16
Magyarbóly	2	3	1	10	–	16
Gyékényes	2	3	1	10	–	16
Szentgotthárd	2	3	1	15	–	21
Hegyeshalom	3	4	1	20	1	29
Összesen	27	41	13	152	3	236

Forrás: Ábel (szerk.), 1985

A határ vadász egységek létrehozásához hasonlóan – amelynek újjászervezése az 1938–1944 közötti rendszert követte – a határrendőrség felállításához is egy korábbi szervezet, az 1906-tól 1918-ig működött Magyar Királyi Határrendőrség szolgált mintául.³¹

Dr. Lénárt Imre rendőr alezredes felhatalmazást kapott arra, hogy a Belügyminisztérium IV. (Közrendészeti) Osztály szervezetében a IV/2 Rendőrségi Alosztály alárendeltségében a Határ-, Folyam- és Légirendészeti csoportot és a Határrendőrséget megszervezze.³²

A határrendőr kapitányságok nem egyszerre kezdték meg működésüket, egy részük ugyan már 1945. augusztus végéig egészben vagy részben felállt, de a szervezés létszám-, szállítási problémák miatt elhúzódott, s a tervezettel szemben egy-egy kapitányság létszáma megalakulásakor mindössze 7-8 fő volt. A szervezőmunka csak akkor öltött nagyobb méretet, amikor a Határrendőrség leendő tisztikara számára 1945 szeptemberében megszervezett tanfolyam eredményesen befejeződött.³³ Ennek ellenére a tervezett szervezet 1945. novemberi felállítása nem sikerült.

A határrendőrség elsősorban a távolsági határforgalom ellenőrzését látta el, de esetenként részt vett a kishatárforgalom ellenőrzésében is. Mindez egyrészt párhuzamosságokhoz, másrészt súrlódásokhoz vezetett az ugyanezen feladatot ellátó határ vadász egységekkel. (Valószínűleg nem tévedünk, ha ebben a fegyveres erők feletti befolyás megszerzéséért zajló pártküzdelmet feltételezzük.) A honvédelmi miniszter 1945. október 10-én az 1–7. honvédkerületi parancsnokságnak küldött körlevelében a határőrizeti szolgálat hatásosabb és súrlódásmentes ellátása érdekében úgy rendelkezett, hogy a kisebb határszéli forgalomban a katonai határvédelem mellett az utasforgalom ellenőrzését 1946. január 1-ig (a határrendőrség felállításának befejezéséig) a honvéd határőrség kizárólagosan látja el. Az áruforgalom ellenőrzését és a csempészség megakadályozását a pénzügyőrséggel és a „vámszaki közegekkel” (vámhivatalok, mellékvámhivatalok, vámszedő őrség) együttműködve kellett végrehajtaniuk.

A rendelkezés értelmében a távolsági határállomásokon a honvéd határőrség csak katonai határvédelmet látott el, valamint a 37.694/Eln.hf.tab.-1945. sz. rendeletnek

megfelelően átvette a Nyugatról visszatérőktől és a hadifoglyoktól a kincstári eredetű ruházatot. Ezeken a határállomásokon az utasellenőrzést a határrendőrség, az áruforgalmi ellenőrzést és a csempészet megakadályozását a pénzügyőrség szervei látták el.³⁴

1945 októberéig a távolsági forgalom számára a következő határállomásokat nyitották meg: Oroszvár, Hegyeshalom, Sopron, Szentgotthárd, Murakeresztúr, Gyékényes, Magyarboly, Kelebia, Szőreg, Lökösháza, Biharkeresztes, Nyírábrány, Záhony, Sátoraljaújhely, Hidasnémeti, Bánréve, Somoskőújfalu, Szob, Komárom. A Belügyminisztérium a SZEB engedélyét kérte még Battonya, Kőrösnagyharsány, Tiszabecs, Ipolytarnóc, Hont, Vámosmikola, Esztergom határállomások megnyitására is a távolsági forgalom számára.

A honvédelmi miniszter rendeletének megszületéséig a határrendőrség még csak Oroszvár, Hegyeshalom, Sopron, Szentgotthárd, Kelebia, Nyírábrány távolsági határátkelő helyeken kezdte meg a működését, ezeken a helyeken az utasforgalmi ellenőrzést át kellett adni a határrendőrségnek. A többi távolsági forgalom számára megnyitott határállomáson a határrendőrségi alakulatok megalakításáig ezt a feladatot változatlanul a honvéd határőrség látta el.

A magyarországi Szövetséges Ellenőrző Bizottság élénk figyelemmel kísérte a határőrizeti szervek felállítását és működését. Kolesznyikov ezredes 1945. június 14-én annak a véleményének adott hangot, hogy *„tapasztalatom szerint a határőrizet nem működik kellőképpen. Véleményem szerint sok helyen kellene az őrsöket sűríteni, de legalábbis a portyázásokat hatékonyabbá tenni”*.³⁵ Beljanov Szebenyi Endrével 1946. március 16-án folytatott beszélgetése alkalmával a határőrség megszervezése kapcsán a következő intézkedések sürgős megtételét tartotta szükségesnek:

1. A határrendőrség létszámának sürgős feltöltése.
2. Annak a lehetőségnek a kizárása, hogy Magyarországra jogsértők, csempészek és más bűnözők hatoljanak be.
3. A határellenőrzési pontokon a külföldi szerelvényeken közlekedő utasok alapos átvizsgálása. Azokat a személyeket, akik nem rendelkeztek ki- vagy beutazási engedéllyel, le kellett szállítani a vonatról, vizsgálatot kellett lefolytatni, és el kellett járni velük szemben.
4. Minden héten egy lista összeállítása a SZEB Adminisztratív Osztálya (Beljanov) számára a feltartóztatott személyekről, amelyen a következő adatokat kellett feltüntetni: név, életkor, nem, nemzetiség, állampolgárság, lakhely, a feltartóztatás helye és oka, akkori tartózkodási helye.
5. A határon erős ügynöki csapatok létrehozása.
6. Minden olyan személy megfigyelés alá vonása, aki csempészéssel vagy egyéb bűncselekménnyel volt gyanúsítható.
7. A Belügyminisztérium azon munkatársai jegyzékének összeállítása, akik a határrendőrség munkájának ellenőrzésére a helyszínre utaznak.
8. A vasúti pénztárak figyelmeztetése, hogy ne adjanak ki jegyeket külföldre olyan személyeknek, akiknek nincs kiutazási engedélyük.
9. Általános intézkedési terv összeállítása a határon lévő helyzet javítására.

Szebenyi megígérte, hogy meghozzák a szükséges intézkedéseket a javaslatok teljesítésére, és többek között egy csoport tisztet irányítanak a helyszínre a határrendőrség munkájának irányítására.³⁶

A SZEB megbízottjának a belügyminiszterrel 1946. március 23-án lefolytatandó megbeszélésére készített tervezetében ismét felbukkant a határőrség kérdése. Eszerint a magyar határrendőrség számára 6000 főt engedélyeztek, Beljanov szerint azonban a szervezés lassan és nem szakszerűen folyt, annak ellenére, hogy a határon „mindenféle

disznóság” van. A feljegyzés említés tett arról, hogy az összes sürgős intézkedést igénylő kérdésről tájékoztatták Szebenyt, de a belügyminiszterrel folytatandó megbeszélés alkalmával ismételtén fel kívánta hívni a figyelmet a legsürgősebb feladatokra: a határrendőrség állományának sürgős feltöltése, szilárd kapcsolat megteremtése a Belügyminisztérium és a határrendészeti igazgatóságok között, utasítások kidolgozása arra vonatkozóan, hogy mit és hogyan kell csinálni, a határrendőrség anyagi ellátása, saját emberekből álló ügynökhálózat létrehozása a határ menti településeken. Beljanov úgy vélte, a rendőrséget a határ második vonalában kell tartani, az első vonalon a határőröknek kell szolgálatot teljesíteni.³⁷

Nem kizárt, hogy a SZEB sürgetésére került sor a szervezet első átalakítására. A *Magyar Közlöny* 1946. április 1-jei 62. számában jelent meg az új belügyminiszter, Nagy Imre 215.908/1946. IV. 12. számú rendelete, amely 1946. március 14-től megszüntette a Magyar Határrendőrség elnevezést; a „határrendőrkapitányság” elnevezés helyébe „a magyar államrendőrség határrendészeti kapitánysága” lépett.

A belügyminiszter 410.212/1946. IV-12. B. M. számú, 1946. május 31-én megjelent rendelete módosította a szervnek a határrendőrség felállításáról szóló rendeletben meghatározott hatáskörét. A legfontosabb változás az volt, hogy rendőri büntetőbírósként járhattak el „*azokban a kihágási ügyekben, amelyeket a határrendészeti szervek a határszéli forgalom ellenőrzése során fedeznek fel, vagy amelyeket a határrendészeti ellenőrzés során követnek el, feltéve, hogy a kihágás miatt az eljárás a magyar államrendőrségnek, mint rendőri büntető bíróságnak a hatáskörébe tartozik*”.³⁸

1946 nyarán Szebenyi Endre a honvédelmi miniszterrel történt megállapodás után újra szabályozta a határrendészeti rendőri és a honvéd határőrség szervei közötti együttműködést, és elhatárolta a két szerv feladatkörét. A rendelet szerint a távolsági forgalom számára kijelölt határátkelőhelyeken a személyforgalom ellenőrzése kizárólag a magyar államrendőrség határrendészeti kapitányságainak feladata volt, míg a kisebb határszéli forgalomban közlekedő személyek ellenőrzését és a határ őrzését a honvéd határőrség látta el; a megállapodás értelmében a kisebb határszéli forgalom ellenőrzésében a határrendészeti kapitányságok már nem vettek részt. A távolsági forgalom részére kijelölt határátlépő állomásokon a határszéli forgalmat általában nem engedélyezték. A két szervnek együtt kellett működnie a gépkocsik és vasúti szerelvények ellenőrzésében; a tényleges országhatár és a határállomás közötti szakaszon az ellenőrzést a honvéd határőrség végezte, s utóbbi végezte a szerelvény őrzését is a határátléptető állomáson, míg a rendőri vizsgálat folyt.³⁹

Ekkor került sor egy újabb átszervezésre is, amelynek során megszüntették a vámosmikolai, győri, mosonmagyaróvári, darányi, harkányi, bácsbokodi, makói, almáskamarási, gyulai, zsadányi, nagylétei, fehérgyarmati, vásárosnaményi határrendészeti kapitányságokat. Mindez szükségessé tette a megmaradt kapitányságok hatáskörének pontos meghatározását; erre a belügyminiszter 1946. augusztus 2-án kiadott rendeletével került sor.⁴⁰

A határrendőrség tagjai kezdetben a Vidéki Főkapitányság állományába kerültek, de feladatukat a belügyminiszter felügyelete és irányítása alatt önállóan látták el. Egy kapitányságon 53, egy tiszti őrsön 43 fő teljesített szolgálatot, az őrsök létszáma 12–20 fő volt. Amikor tevékenységét megkezdte, a határrendőrség 26 kapitányságból és 179 alájuk rendelt őrsből állt.⁴¹

A határforgalom ellenőrzése

A harcok megszűnése után sokan tértek haza hadifogságból, deportálásból, koncentrációs táborokból, emigrációból és lépték át a határt vagy mindenféle úti okmány

nélkül, vagy olyan okmányokkal, amelyeket nem a hazahozatali kormánybiztos vagy annak valamely kirendeltsége állított ki. Az ily módon hazatérők állampolgárságra való tekintet nélkül három napon belül kötelesek voltak jelentkezni a tartózkodási helyük szerint illetékes rendőrhatóságnál, amely a jelentkezés megtörténtéről igazolványt állított ki.⁴²

A háború bejeződése után sürgető igényként jelentkezett a közép-európai országok közötti forgalom helyreállítása, illetve ennek szabályozása. Az útlevelügy szabályozását célzó előterjesztés, amelyet az Ideiglenes Nemzeti Kormány 1945. július 4-én tárgyal, a tervezett szigorú rendszabályokat a következőkkel indokolta: *„Egész Európa területén szertefutott fasisztákat nem lehet azonban másképpen politikai rendőrség ellenőrzése alá vonni, csakis ha az egyes államok határaikon való átlépést erősen megszigorítják és az egész határforgalomnak egyetlen szerv ellenőrzése alá vonását keresztülviszik. Ezért egyelőre az országból kiutazást csak olyan magánszemélyeknek lehet megengedni, akiket a magyar kormány valamelyik tagja gazdasági, népi, kulturális okokból külföldre küld. Ezeknek a személyeknek is előéletét elsősorban a politikai rendőrséggel felülvizsgálatom, és ha kifogás ellene fel nem merül, úgy kivételes esetben az útlevel kiadását engedélyezem. Természetesen a Külügyminisztérium diplomáciai útlevel-kiadási joga továbbra is érintetlenül marad, csupán az volna célszerű, ha az ilyen útlevelet nyert személyekről havonta egy kimutatást kaphatnék.”*⁴³

Az Erdei Ferenc belügyminiszter által beterjesztett javaslat meg kívánta szüntetni az alispán útlevel-kiállítási jogát,⁴⁴ és útlevelet azt követően csak az Államrendőrség illetékes szervei (Budapesten a budapesti főkapitány, törvényhatósági jogú városokban a városi főkapitányság vezetője, megyei városokban és községekben a megyei főkapitányság vezetője) adhattak ki. Az alispánok által vezetett útlevel-nyilvántartásokat le kellett zárni, és azt az általuk addig kiállított útlevelekkel és útlevelnyomtatványokkal együtt 8 napon belül az illetékes rendőrkapitányságoknak kellett átadni. Az útlevel kiállítására vonatkozó kérelmet személyesen, közvetlenül az Államrendőrség illetékes szerveinél (Budapesten a budapesti főkapitányság útlevelosztályán, törvényhatósági jogú városokban a városi főkapitányságon, megyei városokban a városi kapitányságon, községekben a járási kapitányságon) kellett benyújtani. A kérelmezőnek nyilatkoznia kellett arról, hogy hol tartózkodott 1944. március 19. és 1945. április 5. között, illetve ezen időszakban teljesített-e katonai szolgálatot. A kérelem elbírálása előtt a rendőrségnek be kellett szerezni a kérelmező politikai magatartására és büntetlen vagy büntetett előéletére vonatkozó adatokat. Az útlevelet csak a belügyminiszter engedélyével lehetett kiállítani.⁴⁵

A belügyminiszter 152.289/1945. VI-2. B. M. számú rendelete a határátlépés szabályozásáról 1945. augusztus 21-én kelt, de csak a *Rendőrségi Közlöny* 1945. október 12-i számában jelent meg. E rendelet értelmében a határt csak 1945. május 1. után kiállított útlevéllel vagy a kisebb határszéli forgalomban a járási kapitányság által a kettősbirtokosok részére kiállított határátlépő igazolvánnyal lehetett átlépni, bármely más minisztérium vagy az angol, amerikai, szovjet hatóságok által kiadott iratok érvényüket veszítették.⁴⁶

Mindazonáltal a békeszerződés életbe lépéséig a határok átlépésének engedélyezése a Szövetséges Ellenőrző Bizottság kizárólagos jogköre volt; a ki- és beutazást mind magyar, mind más országok állampolgárai számára kizárólag a SZEB engedélyezhette. Dr. Lénárt Imre rendőrezredes a miniszter rendeletéből 1946. április 6-án a magyar államrendőrség határrendészeti kapitányságainak és tiszti őrséinek ezzel kapcsolatban a következő körtáviratot küldte: *„Az országhatárt a Vörös Hadsereg tagjainak kivételével kizárólag a magyarországi Szövetséges Ellenőrző Bizottság engedélyével lehet átlépni. Vonatkozik ez bármely más külföldi állampolgár vagy bármely más (amerikai, angol) hadsereg tagjaira. Az engedély kizárólag akkor érvényes, ha azt Levuskin vezérőrnagy vagy Malandin vezérezredes írja alá. A Vörös Hadsereg tagjait kizárólag a Vörös Hadsereg illetékes szakközegei igazoltathatják.”*⁴⁷

Miután Ausztriában is felállították a Szövetséges Ellenőrző Bizottságot, szabályozták az osztrák területről Magyarországra történő határátlépés rendjét. Eszerint a Vörös Hadsereg katonáit – amennyiben egyenruhában voltak – a határ átlépése közben ellenőrizni nem kellett, sőt nem is volt szabad; az ellenőrzést a kirendelt szovjet közegek végezték. A Vörös Hadsereg orosz állampolgárságú, szervezetszerűen beosztott polgári alkalmazottai, ha orosz csapatparancsnoki engedéllyel rendelkeztek, annak felmutatásával, minden egyéb igazolvány nélkül léphették át a határt. A szovjet hadsereg tisztjei és tiszthelyettesei engedélyt kaptak arra, hogy családtagjaikat is magukkal vigyék; utóbbiakat a Szovjetunió szabályszerű (szürkészöld színű) útlevelel látták el. Az ausztriai SZEB megalakulását követően osztrák állampolgárokat az ausztriai SZEB engedélyével is ki-, illetve be lehetett léptetni a határon.

Hasonló volt a helyzet román viszonylatban is. Viszont a jugoszláv és a csehszlovák határszakaszon kizárólag a magyarországi SZEB írásbeli engedélyével lehetett átlépni a határt, román és osztrák állampolgárok kivételével minden más nemzet állampolgárai csak a magyarországi SZEB zöld sávós engedélye alapján voltak beléptethetők.⁴⁸ 1946 augusztusától a prágai, illetve a belgrádi szovjet külképviseletek láttamozásával ellátott útlevelek is jogosítottak a Magyarországra történő be-, illetve átutazásra, ilyen esetekben már nem volt szükség a magyarországi Szövetséges Ellenőrző Bizottság külön engedélyére.⁴⁹

A ki- és belépések engedélyeztetése sokat vitatott kérdés volt, és több alkalommal szerepelt a Szövetséges Ellenőrző Bizottság üléseinek napirendjén is. 1946. szeptember 30-án például azért került szóba, mert a SZEB angol missziójának vezetője, Oliver P. Edgcumbe vezérőrnagy akkor tért vissza Angliából, ahol kormányától azt az utasítást kapta, hogy az egész kérdéskört vesse fel a SZEB ülésén.⁵⁰ Edgcumbe 1946. október 5-én levelet ír Szviridov vezérőrnagynak, a Szövetséges Ellenőrző Bizottság szovjet elnökhelyettesének a brit állampolgárok magyarországi belépési engedélyével kapcsolatban. A leveléhez egy listát is mellékel, amelyben felsorolta azokat az eseteket (16 alkalom), amikor az általa előterjesztett kéréseket szovjet részről visszautasították. 1946. október 16-án újabb levélben panaszolta el Szviridovnak, hogy három olyan eset fordult elő, amikor a magyar rendőrség a határon elvette a képviselő munkatársainak a magyarországi területen való utazásra jogosító igazolványát.⁵¹

A határátlépéseket illetően azonban másféle problémák is adódtak. A magyar kormány 1945. december 20-án szóbeli jegyzék formájában hívta fel a SZEB figyelmét a szovjet katonáknak a normális határszolgálat ellátását akadályozó magatartására. A magyar kormány az osztrák–magyar határon szigorú ellenőrzést vezetett be annak érdekében, hogy a háborús bűnösök, volt nyilasok és egyéb nem kívánatos személyek ne léphessenek be az országba. Az ilyen személyeket a magyar határőrizeti szervek visszatartották, hogy ellenük a vizsgálatot lefolytathassák. Ezek a személyek ugyanakkor vonatokon vagy gépkocsikon szovjet katonai segítséget vettek igénybe, amivel szemben a magyar határőrség tehetetlen volt. Ilyen esetek főleg akkor fordultak elő, amikor az utasoknál vám alá eső árut találtak (a csempészek főleg görög és jugoszláv állampolgárok voltak). A határrendőrség különösen a határt átlépni szándékozó nőkkal szemben nem tudott intézkedni, mert azok az átutazó szovjet katonák „védelme alá helyezték magukat”, és ha a magyar határrendőrség beosztottai ennek ellenére fel akartak velük szemben lépni, több esetben bántalmazták őket.⁵²

Miután úgy látták, hogy ilyen körülmények között a határon szolgálatot teljesítő magyar szervek működése mind a személy-, mind az áruforgalom tekintetében lehetetlen, a közrendészeti ellenőrzés biztosítása érdekében a kormány azt kérte a SZEB-től, hogy az országhatárokon működő magyar határrendészeti szervek mellé rendeljenek ki szovjet őrséget.⁵³ 1945. december 16-án Vámosmikolán egy orosz főhadnagy vezetésével meg is jelent egy hét főből álló orosz katonai alakulat, akik kijelentették, hogy határrendőri feladatot fognak ellátni. A helyi határrendészeti egységet és a magyar államrendőrség

vidéki főkapitányságát az orosz katonai alakulat érkezéséről azonban elmulasztották értesíteni, ezért a főkapitány utasítására dr. Krisztinkovich Antal rendőr vezérőrnagy a belügyminiszterhez fordult és kérte *„annak meghatározását, hogy milyen vonatkozásban fejlődjön ki az együttműködés az orosz határrendőrséggel, amire ők kifejezetten súlyt helyeznek”*.⁵⁴ Kérdésükre a Belügyminisztériumból az a lakonikus válasz érkezett, hogy *„viszonyukat lehetőleg a legszívélyesebben alakítsák”*.⁵⁵

A hatáskörök tisztázatlanságából később számtalan probléma adódott. A Magyar Határrendőrség Szob székhellyel működő II/11. tiszti őrsé is kérte orosz katonai őrség odavezénylését. 1946 tavaszán ez meg is történt, a kért karhatalmat a szentendrei orosz katonai parancsnokság adta, amelynek feladata a határon átlépő katonák igazoltatása volt. 1946 első felében az orosz katonai alakulat és a magyar határrendőrök között az együttműködés zavartalan is volt, de a nyár elején új parancsnok érkezett, aki elődjénél erélytelenebbnek bizonyult. Mindez azt eredményezte, hogy a szovjet katonák önkényesen beavatkoztak a polgári utasok útlevél- és csomagvizsgálatába is, ami visszaélésekhez vezetett. Miután az őrsparancsnok panaszt tett, a parancsnokot és embereit leváltották, a helyzet azonban változatlan maradt. Az egymás kéthetente-havonta váltogató újabb és újabb parancsnokok és beosztottak az érvényben lévő utazási rendelkezéseket nem tartották be, és a magyar határrendőrök tiltakozása ellenére a SZEB-engedéllyel nem rendelkezőket is beengedték az országba. Ennek az állapotnak a megszüntetése érdekében Nagyőrszi Sándor rendőr százados kérte a Belügyminisztérium Határrendészeti Csoportjától a szovjet katonai egység hatáskörének megállapítását. Nagyőrszi egyébként azon a véleményen volt, hogy a szovjet katonák határátlépése már csekély mértékű, hogy elegendő lett volna egy orosz tiszt meghagyása, az útlevél-ellenőrzést már a magyar szervek is zavartalanul el tudják látni.⁵⁶

A problémákat azonban ez sem oldotta meg. A határrendészeti szervek jelentése szerint a határállomásra érkező vagy oda szolgálatra kirendelt szovjet katonák több esetben arra kényszerítették a magyar határrendészt beosztottait, hogy a szükséges okmányok és a SZEB engedélye nélkül léptessenek be polgári személyeket a határon. A magyar Belügyminisztérium éppen ezért 1946. szeptember 11-én átirattal fordult Beljanov vezérőrnagyhoz, amelyben konkrét példákat sorolt fel, s kérte a SZEB-et, hogy a szabályellenes beléptetéseket szüntesse meg.⁵⁷

Amikor Fikert Ferenc rendőr alezredes a magyar Belügyminisztérium Határ-, folyam- és légirendészeti alosztálya vezetőjének utasítására 1946. szeptember 25-én megbeszélést folytatott a SZEB képviselőjével, Kolesznyikov ezredessel, ezek az anomáliák ismét szóba kerültek. Utóbbi a panaszokat helytállónak tartotta, de arra hivatkozva, hogy azóta a határállomásokon állomásozó szovjet ellenőrző szervek személyi állományában nagy változások történtek, gyakorlatilag elzárkózott a vizsgálat elől.⁵⁸

Az 1940-es évek végén mind a határvédelem/határőrség szervezetét, mind működését érintő jelentős változásokra került sor. Ez részben összefüggött a Belügyminisztérium Államvédelmi Hatóságának létrehozásával. Ennek szervezetébe illesztették az államrendőrség határrendészeti, folyamrendészeti, légi közlekedés-rendészeti szerveit, a Külföldiek Ellenőrző Országos Központi Hatóságot, az útlevélosztályokat.

A honvéd határőrség belügyi szervezetbe történő beillesztése már az MDP KV Államvédelmi Bizottságának 1949. április 26-i ülésén felvetődött, végül a határőrség alárendelésére az ÁVH függetlenítésével egyidejűleg került sor. Az átszervezést a honvédelmi miniszter 1949. december 30-i 17. sz. napiparancsa és az ÁVH vezetőjének ugyanakkor kelt parancsa azzal indokolta, hogy *„a Határőrség átadása az Államvédelmi Hatóság kötelékébe a határszolgálat különleges tulajdonsága és az államhatár fokozottabb őrzésének megerősítése szempontjából történik”*.⁵⁹ A határőrségnek az ÁVH-ba történő integrálása rendkívül rövid idő alatt, gyakorlatilag 1949 utolsó két hetében ment végbe. A határőrség főparancsnokát, Szalvay Mihály vezérőrnagyot felmentették és utódjául Kajli József államvédelmi alezredest nevezték ki. Hasonló sorsra

jutottak Szalvay helyettesei is, és rövid időn belül az összes határvadász (nem sokkal később határőr) zászlóalj élére államvédelmi tisztet neveztek ki.⁶⁰

---

¹ Szűcs (szerk.), 1997: 155. és 174.

² Uo. 193.

³ Berki, 2012.

⁴ Ehrenberger (szerk.), 2001: 37.

⁵ Mucs, 1970: 14.

⁶ Gáspár, 2012.

⁷ A HM szervezési osztályvezetője és a SZEK képviselője közötti 1945. május 14-ei tárgyalásokról készült feljegyzésnek a határőrségre vonatkozó részletét közli: Szöcs (összeáll.), 1970: 256.

⁸ Berki, 2012. A határőrség megszervezéséről lásd még Kiss, 1970: 45–63.

⁹ Gáspár, 1970: 34.

¹⁰ Idézi Mucs, 1970: 18.

¹¹ Uo.

¹² Uo.

¹³ A dokumentumot közli: Ehrenberger (szerk.), 2001: 48–49.

¹⁴ Mucs, 1970: 27.

¹⁵ Gáspár, 1970: 33.

¹⁶ Mucs, 1970: 17.

¹⁷ Uo. 20.

¹⁸ Berki, 2012: 14–15.

¹⁹ Ernyes, 2004. www.pecshor.hu/periodika/2004/Ernyes.pdf (utolsó letöltés: 2013. december 6.).

²⁰ Gáspár, 1970: 33.

²¹ Berki, 2012: 18.

²² Idézi Mucs, 1970: 25–26.

²³ Berki, 2012: 16. A határsávban végrehajtott razziaíkról lásd még Szöcs, 1970: 81–103. és 325–326.

²⁴ Mucs, 1970: 27.

²⁵ MNL OL XIX-B-10. 410.864/46. 1. d.

²⁶ AVP RF f. 453 op. 2a papka 20a gy. 67.

²⁷ Szűcs (szerk.), 1997: 547.

²⁸ *Rendőrségi Közlöny*, 1945a: 3.

²⁹ A magyar belügyminiszter 145.389/1945. IV-12. B. M. számú rendelete a Magyar Határrendőrség felállítása tárgyában. *Rendőrségi Közlöny*, 1945c.

³⁰ Nagy, 2008: 38.

³¹ Gáspár, 1970: 35.

³² Nagy, 2008: 40.

³³ Uo. 39.

³⁴ ÁBTL 4.2. Magyar honvédelmi miniszter 38.516 szám. Eln. vk.-1945. 1. d. Országhatár őrzésének megszervezése.

³⁵ Idézi: Kiss, 1970: 59.

³⁶ AVP RF f. 453 op. 5 papka 53 gy. 34.

³⁷ Uo.

³⁸ A belügyminiszter 410.212/1946. IV-12. B. M. számú rendelete a magyar határrendőrség felállításáról szóló 145.389/1945. IV-12. B. M. számú rendelet módosítása tárgyában. *Rendőrségi Közlöny*, 1946b.

³⁹ A belügyminiszter 572.100/1946. IV-12/d. B. M. számú rendelete a határrendészeti rendőri és a honvédkatárőrség szervei feladatkörének elhatárolása tárgyában, 1946. július 25. *Rendőrségi Közlöny*, 1946c.

⁴⁰ A belügyminiszter 572.397/1946. IV. 12/d. B. M. számú rendelete a határrendészeti rendőrkapitányságok hatáskörét megállapító rendelet kiegészítése tárgyában. *Rendőrségi Közlöny*, 1946c.

⁴¹ Ernyes, 2004: 141–142. www.pecshor.hu/periodika/2004/Ernyes.pdf (letöltés ideje: 2013. november 22.).

⁴² A belügyminiszter 215.645/1946. IV. 12. B. M. sz. rendelete az ország területére „utazási igazolvány” nélkül visszatért egyének személyes jelentkezésre kötelezése tárgyában. *Rendőrségi Közlöny*, 1946a.

⁴³ Szűcs (szerk.), 1997: 623.

⁴⁴ Az 1903. évi VI. tc. 6 §-a szerint útlevél kiadására jogosult hatóság volt a vármegyében és a rendezett tanácsú városokban az alispán.

⁴⁵ Szűcs (szerk.), 1997: 623–624.

⁴⁶ A magyar belügyminiszter 152.289/1945. VI–2. B. M. számú rendelete a határátlépés szabályozása tárgyában. *Rendőrségi Közlöny*, 1945b.

⁴⁷ MNL OL XIX-B-10. 225.102/IV-12. BM szám-1946. 1. d. Távolsági forgalomban a határátlépések szabályozása.

⁴⁸ MNL OL XIX-B-10 574.435/1946. 1. d. Az osztrák határ átlépése, 1946. augusztus 27.

⁴⁹ MNL OL XIX-B-10 573.435/IV. 12. d. BM szám/1946. 1. d. Magyarországra való beutazásra illetve átutazásra jogosító engedélyek kiállítása, 1946. augusztus 12.

⁵⁰ Feitl (szerk.), 2003: 234.

⁵¹ AVP RF f. 453 op. 2a papka 18a gy. 57.

⁵² MNL OL XIX-B-10 V-1/572372/1946. 1. d. Szob határállomáson szolgálattételre rendelt orosz katonaság hatásköre, 1946. július 17.

⁵³ AVP RF f. 453 op. 2a papka 20a gy. 67. A magyar kormány 180.024/7-1945. szóbeli jegyzéke, 1945. december 20.

⁵⁴ MNL OL XIX-B-10 210.935-1945. 1. d. Orosz határrendőrség megalakítása Vámospikolán.

⁵⁵ Uo.

⁵⁶ MNL OL XIX-B-10 V-1/572372/1946. 1. d. Szob határállomáson szolgálattételre rendelt orosz katonaság hatásköre, 1946. július 17.

⁵⁷ MNL OL XIX-B-10 574.191/1946. Magyar Belügyminisztérium átírtára a SZEB Közigazgatási Osztálya vezetőjének, Beljanov vezérőrnagynak, 1946. szeptember 11. 1. d.

⁵⁸ MNL OL XIX-B-10-575923/1946/3. 1. d.

⁵⁹ Idézi Gáspár, 1970: 39.

⁶⁰ Uo.

Levéltári források

Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára (ÁBTL)

4.2. Parancsgyűjtemény

Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára (MNL OL)

XIX-B-10 Határőrség Országos Parancsnoksága

Arhiv Vnyesnyej Polityiki Rosszijszkoj Federacii (AVP RF)

F. 453 Magyarországi Szövetséges Ellenőrző Bizottság

Nyomtatásban megjelent források

Szücs (szerk.), 1997

Dálnoki Miklós Béla kormányának (Ideiglenes Nemzeti Kormány) minisztertanácsi jegyzőkönyvei 1944. december 23. – 1945. november 15. A. kötet. Szerkesztette: Szücs László. Budapest, Magyar Országos Levéltár.

Feitl (szerk.), 2003

A Magyarországi Szövetséges Ellenőrző Bizottság jegyzőkönyvei 1945–1947. Szerkesztette: Feitl István. Budapest, Napvilág Kiadó.

Ehrenberger (szerk.), 2001

A béketábor magyar hadserege. A magyar demokratikus hadsereg és a magyar néphadsereg hadtörténelmi levéltárban őrzött katonai irataiból 1945–1957.
Szerkesztette: Ehrenberger Róbert. Budapest, PETIT REAL Könyvkiadó.

Sajtó

Rendőrségi Közlöny, 1945a
Rendőrségi Közlöny, szeptember 1.

Rendőrségi Közlöny, 1945b
Rendőrségi Közlöny, október 12.

Rendőrségi Közlöny, 1945c
Rendőrségi Közlöny, november 10.

Rendőrségi Közlöny, 1946a
Rendőrségi Közlöny, február 15.

Rendőrségi Közlöny, 1946b
Rendőrségi Közlöny, június 15.

Rendőrségi Közlöny, 1946c
Rendőrségi Közlöny, augusztus 15.

Hivatkozott irodalom

Ábel (szerk.), 1985
Parádi József: A népi demokratikus forradalom határrendőrsége 1945–1949. In *A határőrség 40 éve.* Szerkesztette: Ábel László. Budapest.

Berki, 2012
Berki Imre: A magyar határőrség újjászervezése 1946-ban. *Rendvédelem-történelmi Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XXII. évf. 25. sz.

Ernyes, 2004
Ernyes Mihály: *Választóvonal Európában 1945–1949.*
www.pecshor.hu/periodika/2004/Ernyes.pdf

Gáspár, 2012
Gáspár László: A második világháború utáni magyar határőrizet változásai. *Rendvédelem-történelmi Füzetek*, XXII. évf. 25. sz.

Kiss, 1970
Kiss Zoltán: A határőrség történetéből. In *A határőrség megalakulása és harca a népi hatalomért 1945–1948.* Összeállította: Szőcs Ferenc. A Belügyminisztérium Határőrség Politikai Csoportfőnökség ünnepi kiadványa a határőrség megalakulásának huszonötödik évfordulójára. H. n., é. n. [1970]

Mucs, 1970

Mucs Sándor: Adatok a magyar határőrség 1945 utáni történetéhez (1945. február – 1946. december). In *A határőrség megalakulása és harca a népi hatalomért 1945–1948*. Összeállította: Szócs Ferenc. A Belügyminisztérium Határőrség Politikai Csoportfőnökség ünnepi kiadványa a határőrség megalakulásának huszonötödik évfordulójára. H. n., é. n. [1970]

Nagy, 2008

Nagy György: A Határrendőrség humán viszonyai 1945–1946. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidi Ordinis)*, XIV. évf. 17. sz.

Szócs, 1970

Szócs Ferenc: A soproni razzia. In *A határőrség megalakulása és harca a népi hatalomért 1945–1948*. Összeállította: Szócs Ferenc. A Belügyminisztérium Határőrség Politikai Csoportfőnökség ünnepi kiadványa a határőrség megalakulásának huszonötödik évfordulójára. H. n., é. n. [1970]

Szócs (összeáll.), 1970

A határőrség megalakulása és harca a nép hatalomért 1945–1948. Összeállította: Szócs Ferenc. A Belügyminisztérium Határőrség Politikai Csoportfőnökség ünnepi kiadványa a határőrség megalakulásának huszonötödik évfordulójára. H. n. é. v. [1970]

Szócs (s. a. rend.), 1975

Fejezetek a határőrség történetéből. A Belügyminisztérium Határőrsége Politikai Csoportfőnökség kiadványa. Összeállította és sajtó alá rendezte: Szócs Ferenc. Budapest.